

KOSCE (OPILIONIDA) HORNOORAVSKÝCH RAŠELINÍSK

Slavomír Stašiov, Peter Maršalek

Úvod

Kosce patria k organizmom citlivým okrem teplotných zmien predovšetkým na vlhkosť prostredia. Špecifické vlhkosťné podmienky poskytujú týmto suchozemským bezstavovcom rašeliniská. Na Slovensku nebola až doposiaľ žiadna práca venovaná výskumu opiliofauny na rašeliniskových biotopoch. Zo zahraničných autorov sa výskumu koscov na rašeliniskách venovali napr. KLIMEŠ (1997, 1999), ROHÁČEK (1988), ŘEZÁČ (2000), ŠILAVÝ (1947, 1970).

Predložená práca prináša prvé poznatky o druhovej štruktúre opiliocenóz z našich rašelinísk a zároveň aj prvé údaje o výskyte koscov v regióne hornej Oravy.

Charakteristika lokalít

1. **NPR Klinské rašelinisko**, č. kvadrátu Databanky fauny Slovenska (DFS) – 6582d, kataster (K) – Námestovo, okres (O) – Námestovo, orografický celok (OC) – 630, nadmorská výška (NMV) – 710 m, dátum zberu (DZ) – 8.7.2001
2. **PR Tisovnica**, DFS – 6482a, K – Oravská Polhora, O – Námestovo, OC – 550, NMV – 880 m, DZ – 9.7.2001
3. **Slaná voda**, DFS – 6483c, K – Oravská Polhora, O – Námestovo, OC – 560, NMV – 750 m, DZ – 9.7.2001
4. **Rabčické Bory**, DFS – 6483c, K – Rabčice, O – Námestovo, OC – 560, NMV – 800 m, DZ – 9.7.2001
5. **NPR Sosnina**, DFS – 6584d, K – Suchá Hora, O – Tvrdošín, OC – 630, NMV – 720 m, DZ – 10.7.2001
6. **Rudné**, DFS – 6684b, K – Suchá Hora, O – Tvrdošín, OC – 630, NMV – 760 m, DZ – 10.7.2001
7. **Hraničný Kriváň (Polianka)**, DFS – 6583b, K – Bobrov, O – Námestovo, OC – 630, NMV – 590 m, DZ – 11.7.2001
8. **Pol'anový Kriváň (Vydierky)**, DFS – 6583a, K – Bobrov, O – Námestovo, OC – 570, NMV – 620 m, DZ – 11.7.2001

Adresa: Ing. Slavomír Stašiov, PhD., Katedra biológie a všeobecnej ekológie Fakulty ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene, Kolpašská 9/B, 969 01 Banská Štiavnica,
Ing. Peter Maršalek, Rázusová 56/7, 052 01 Spišská Nová Ves

Metodika

Výskum sa na vybraných rašeliniskách hornej Oravy realizoval počas „Arachnologických dní 2001“ v dňoch 8. – 11.7.2001. Materiál koscov bol zbieraný individuálnym zberom pomocou pinzety z prízemnej vegetácie a konzervovaný v 70%-nom etylalkohole. Kosce boli determinované podľa prác ŠILHAVÝ (1956) a MARTENS (1978). Dokladový materiál je deponovaný na Katedre biológie a všeobecnej ekológie FEE v Banskej Štiavnici TU vo Zvolene.

Výsledky

Celkovo bolo počas výskumu získaných 63 koscov patriacich do 8 druhov z 2 čeladi. Najviac koscov (33 ex.) sa získalo z druhu *Lacinius ephippiatus* (C. L. Koch, 1835), ktorý bol zároveň aj najfrekvencovanejším koscom nájdeným na 5 rašeliniskách.

Prehľad zistených druhov:

Nemastomatidae

1. *Nemastoma lugubre* (Müller, 1776)

lokalita (materiál): 7 (1 juven.)

Európsky druh rozšírený od nížin až po vysokohorské polohy. Na Slovensku bežný. Vyskytuje sa roztrúsene.

Phalangiidae

2. *Platybunus pallidus* Šilhavý, 1938

lokalita (materiál): 2 (1♀)

Stredoeurópsky druh známy okrem nášho územia tiež z ostrovčekovitých lokalít v Čechách, Poľsku, Ukrajine a Rumunsku. U nás patrí medzi vzácne druhy. Obýva ihličnaté horské lesy, rúbaniská vo vyšších polohách, vyskytuje sa tiež v pásme kosodreviny. Vyskytuje sa pod kameňmi a rozkladajúcimi sa kusmi dreva.

3. *Rilaena triangularis* (Herbst, 1799)

lokalita (materiál): 1 (1♂)

Európsky druh. Na Slovensku sa bežne vyskytuje najmä v listnatých lesoch.

4. *Lophopilio palpinalis* (Herbst, 1799)

lokalita (materiál): 3 (1 juven.), 7 (2 juven.)

Stredoeurópsky druh. Žije roztrúsene na celom území našej republiky, bez osobitných nárokov na vlhkosť prostredia.

5. *Lacinius horridus* (Panzer, 1794)

lokalita (materiál): 4 (2 juven.), 8 (2 subad.)

Stredoeurópsky druh. Vyskytuje sa v nižších a stredných polohách. Je to euryekný druh, ktorý sa vyskytuje tak na vlhkých zatienených miestach, ako aj na suchších presvetlených biotopoch.

6. *Lacinius ephippiatus* (C. L. Koch, 1835)

lokality (materiál): 3 (1♀ subad., 15 juven.), 4 (1 juven.), 5 (1♀ subad.), 6 (5 juven.), 7 (2♀ subad., 8 juven.)

Stredoeurópsky druh. Na Slovensku sa vyskytuje bežne. Žije roztrúsene na celom území nášho štátu. Oblubuje tienisté a vlhké stanovištia.

7. *Mitopus morio* (Fabricius, 1799)

lokality (materiál): 2 (2♀ subad.), 3 (1♂, 1♀), 4 (5 subad.), 5 (2 ♀, 1♀ subad., 6 subad.)

Holoarktický euryekný druh. Vyznačuje sa vysokou ekologickou plasticitou. Na Slovensku patrí medzi najhojnejšie druhy.

8. *Leiobunum* cf. *rupestre* (Herbst, 1799)

lokality (materiál): 7 (1 subad.), 8 (1 subad.)

Európsky druh s ťažiskom výskytu najmä v horských oblastiach. Na Slovensku je pomerne častým druhom. Bežný v listnatých i ihličnatých lesoch.

Diskusia

Z uvedeného prehľadu druhového spektra koscov zistených na vybraných hornooravských rašeliniskách vyplýva, že tento typ biotopu obývajú okrem euryekných druhov (*N. lugubre*, *L. palpinalis*, *L. horridus*, *M. morio*) i druhy hygrofilné (*L. ephippiatus*, *L. rupestre*). Nezaznamenal sa tu výskyt xerotermofilných druhov ako napr. *Zacheus crista* (Brullé, 1832) alebo *Egaenus convexus* (C. L. Koch, 1835).

Všetky nájdené druhy možno charakterizovať ako atmobiotické, ktoré žijú na povrchu pôdy, resp. na prízemnej vegetácii. Sú to druhy obývajúce otvorený priestor, ktorý je v kontakte s atmosférou. Okrem xerotermofilných druhov chýbali na skúmaných rašeliniskách tiež druhy opadankovej stratocenózy (napr. *Dicranolasma scabrum* (Herbst, 1799), *Trogulus nepaeformis* (Scopoli, 1763) a i.) preferujúce mikrokaverny v nadložnom humuse, pod kameňmi, spadnutými kusmi dreva a pod. Súvisí to zrejme s charakterom substrátu na sledovaných lokalitách, ktorý neposkytuje týmto kavernikolným druhom vhodné topické podmienky.

Druhové spektrum koscov na niektorých maloplošných rašeliniskách mohlo byť ovplyvnené aj náhodným výskytom jedincov z okolitých biotopov. Týka sa to napr. jediného exempláru *R. triangularis* nájdeného na Klinskom rašelinisku iba cca 3 m od jeho východného okraja ohraničeného zmiešaným porastom vŕby a jelše. *R. triangularis* oblubuje takéto ekotónové biotopy a je preto otázne, či nález tohto exemplára súvisel s jeho výskytom na lesnom okraji alebo sa tento druh trvalo vyskytuje aj na rozsiahlejších rašeliniskách ako napr. NPR Sosnina. Pomerne častý výskyt tohoto kosca potvrdil na vybraných rašeliniskách Klánovického lesa (Praha) ŘEZÁČ (2000).

Spôľahlivejšie údaje o adaptácii koscov na prírodné podmienky rašelinísk poskytujú údaje z veľkoplošných rašelinísk, medzi ktoré patrí aj NPR Sosnina. Z uvedeného druhového zoznamu sa v centrálnej časti tohto rašeliniska vyskytovali iba hygrofil *L. ephippiatus* a eurytopný druh *M. morio*. Napriek tomu, že sa nejedná o stenoekné rašeliniskové druhy, možno u nich predpokladať, že sú dobre adaptované na toto prostredie. Dominantné zastúpenie *M. morio* v taxocenózach koscov zistil na vybraných rašeliniskách v Krkonošiach KLIMEŠ (1999), avšak ako druhý najpočetnejší druh kosca na rašeliniskách uvádza tento autor *Platybunus bucephalus* (C. L. Koch) a nie *L. ephippiatus*. Výskyt *P. bucephalus* sa na hornooravských rašeliniskách zatiaľ nezaznamenal. Našiel sa však na

Slovensku pomerne vzácny kosoc *P. pallidus*. Jeho výskyt na oravských rašeliniskách zaznamenal už ŠILHAVÝ (1970).

Nedostatok informácií o druhovej skladbe opilocienóz, či o fenológii koscov na našich rašeliniskách neumožňuje vysloviť všeobecnejšie závery o fidelite jednotlivých druhov koscov k rašeliniskovým biocenózam. Pre tento účelom bude nevyhnutné rozšíriť poznatky v tejto oblasti.

Súhrn

Práca prináša výsledky výskumu opiliofauny vybraných rašelinísk hornej Oravy realizovaného v júli 2001. Počas výskumu bolo získaných 63 koscov patriacich do 8 druhov z 2 čeľadí. Najviac koscov sa získalo z druhu *Lacinius ephippiatus* (C. L. Koch, 1835) nájdeného na 5 študovaných rašeliniskách. Zo zisteného druhového spektra vyplýva, že rašeliniskové biotopy preferujú atmobiotické kosce a naopak vyhýbajú sa im kavernikolné druhy opadankovej stratocenózy. K najlepšie adaptovaným na toto prostredie patria druhy *Lacinius ephippiatus* (C. L. Koch, 1835) a *Mitopus morio* (Fabricius, 1799).

Literatúra:

- KLIMEŠ, L., 1997: Harvestman (Phalangida) assemblages in the Czech Republic. Acta Soc. Zool. Bohem., 61: p. 297-309.
- KLIMEŠ, L., 1999: Harvestman assemblages (Arachnida: Opiliones) in Krkonoše National Park. Klapalekiana, 35: p. 129-138.
- MARTENS, J., 1978: Die Tierwelt Deutschland. Weberknechte, Opiliones, VEB G. F. Verlag, Jena: 464 pp.
- ROHÁČEK, J., 1988: Pozoruhodné druhy členovců v Severomoravském kraji. I. část: Klepítníci (Ischyropsalis). Vlast. listy Severomor. Kraje, 14: p. 40-41.
- ŘEZÁČ, M., 2000: Arachnofauna (Araneae, Opiliones) Klánovického lesa a jeho okolí (Praha) s důrazem na zdejší rašeliníště. Muzeum a současnost, Roztoky, ser. natur., 14: p. 3-26.
- ŠILHAVÝ, V., 1947: Sekáči Jeseníků II. Entomol. listy, 10: p. 16-19.
- ŠILHAVÝ, V., 1956: Sekáči - Opilionidea. Fauna ČSR, Nakladatelství ČSAV Praha, 7: p. 274.
- ŠILHAVÝ, V., 1970: Faunistický příspěvek o sekáčích (Opilionidea) Československa (Fragmenta Opilionidologica IV). Zpr. Čsl. spol. ent., 5: p. 107-108

HARVESTMEN (OPILIONIDA) OF PEATLANDS IN HORNÁ ORAVA

Summary

The paper deals with the results of faunistic research on harvestmen (Opilionida) undertaken in 8 peatlands in the horná Orava region (Slovakia) in 2001. In total, the occurrence of 8 species of harvestmen from 2 families were recorded. Harvestmen communities of the investigated peatlands was dominated by *Lacinius ephippiatus* (C. L. Koch, 1835), which were the most frequent species found in 5 peatlands. *L. ephippiatus* and *Mitopus morio* (Fabricius, 1799) are the best adapted harvestmen to environmental conditions of the investigated area.

Key words: harvestmen, Opilionida, peatland, Orava, Slovakia